

СТАРЕЕНЕ, СМЪРТНОСТ И КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ

Население, Том 37, Книжка 2, 2019, 289-299

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА КАТО ОБЩЕСТВЕН РЕСУРС – СТРАТЕГИИ, ПОДХОДИ, ПОЛИТИКИ

Геновева МИХОВА

Център за демографски изследвания и обучение

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1000, ул. „Граф Игнатиев“, № 41

✉ genoveva.mihova@abv.bg

Резюме: Във връзка с демографските промени и остаряването на населението е обоснована необходимостта от целево разработени стратегии и политики за оползотворяване на потенциала на възрастните хора.

Представени са концептуалните тези по проблема като база за разработване на основните стратегически цели и подходи по използването на този обществен ресурс. Изложени са европейските визии относно съдържателните аспекти на политиките за разкриването и оползотворяването на капацитета на възрастната генерация. Прилагането им у нас е пречупено съобразно националните специфики на процеса на стареенето на населението и традиционните ни виждания за живота в напредваща възраст. Проследени са основните документи на европейско и национално равнище, съдържащи приоритетите на политиките в тази област и ориентирите за нормативната база, гарантираща достъпа на възрастните хора до продължаващо участие в развитието.

Ключови думи: население; стареене; възрастните като обществен ресурс; продължаваща трудова активност; политики за активен живот.

„Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.“

Статията да се цитира по следния начин:

Михова, Г. (2019). Възрастните хора като обществен ресурс – стратегии, подходи, политики. *Население*, Том 37, Кн. 2, 289-299. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Г. Михова, 2019

Статията е постъпила през м. януари 2019

Приета за публикуване през м. април 2019

Публикувана онлайн през м. юли 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

AGEING, MORTALITY AND QUALITY OF LIFE

Nasselenie Review, Volume 37, Number 2, 2019, 289-299
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

THE OLDER PEOPLE AS A SOCIAL SOURCE – STRATEGIES, APPROACHES, POLICIES

Genoveva MIHOVA

Centre for demographic studies and training
BULGARIA, 1000 Sofia, 41 Graf Ignatiev St.

✉ genoveva.mihova@abv.bg

Abstract: *The need for goal develop strategies and policies turned to account for older people potential in connection with the demographic changes and population aging is reasoned.*

Conceptions about this problem are considered a base of elaboration of the main strategic goals and approaches for utilization of this social source. The European visions about the rich in content aspects of discovery and utilization of the old generation capacity are exposed. Their application in the country regards the specific national population aging and traditional views of the advanced age life. The basic documents at European and national level bringing forward the priorities in this domain and directives of normative back quarantine for older people access to continuing participation in development are traced.

Keywords: population aging; older people as a public resource; continuing labour activity; policy for active life.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS ‘Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria’.

This article can be cited as follows:

Mihova, G. (2019). Vazrastnite hora kato obshtestven resurs – strategii, podhodi, politiki. [The older people as a social source – strategies, approaches, policies]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 2, 289-299. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© G. Mihova, 2019

Submitted – January 2019

Revised – April 2019

Published – July 2019

The author has read and approved the final manuscript.

ВЪВЕДЕНИЕ

Все още трудно може да се каже, че обосноваването и изработването на стратегиите, подходите и политиките, свързани с оползотворяването на потенциала на възрастните хора, почиват на солиден теоретичен и методологичен фундамент. Науката за стареенето е в дълг относно очертаването на социалната конструкция на този назряващ проблем, породен от установяващите се промени в демографското възпроизводство на съвременния свят. Доскоро страните се конкурираха по възможностите си за въвеждане на по-ранно пенсиониране и това се приемаше като позитивен знак за социалната им политика. По-скоро се насърчаваше ограничаването на извънредния труд и усъвършенстването на нормативната база, възпрепятстваща прилагането му. За модерна и хуманна се възприемаше ориентацията към по-ниски прагове за възраст и трудов стаж за пенсиониране, към намаляване на работното време и дори за въвеждането на четиридневна работна седмица. Това характеризираше социалната политика най-вече на източно-европейските страни, но не правеха изключение и развитите държави. Франция на практика предприе подобен експеримент в 35 предприятия, които за известен период преминаха на четиридневен седмичен режим на работа. На работодателите бяха предоставени права еднолично да решават и да прекратяват трудово-правните отношения с наетите, навършили трудов стаж и възраст за пенсиониране, в съответствие с което бе установена процедура за безпрепятственото им освобождаване от работа, независимо от желанието им да останат още известно време на работните си места. Веднъж пенсионирани, възрастните хора нямаха никакъв шанс да се устроят на работа на други работни места.

Демографските предизвикателства и остаряването на населението сега създават нова ситуация и предпоставки за обратна тенденция. Въвеждат се по-високи граници за възраст и се увеличават изискуемите отработени години за пенсиониране. Извънредният труд нараства и обичайна практика става нарушаването на нормативните изисквания за полагането му. Наемането на повече работни места, най-вече по силата на икономическа принуда, се практикува като масово явление. В някои страни, като например в Австрия, работодателите официално получават правото да наемат работници и служители на 12-часов работен ден. Не намалява и участието в неформалния сектор на икономиката. При очертавания се недостиг на младо попълнение на работната сила, което да замести излизашите от пазара на труда, пълноценното използване на наличните трудови ресурси става насъщна необходимост. Нещо повече, в търсенето на допълнителен трудов ресурс, погледът се насочва все по-настойчиво към нарастващата прослойка на възрастното население, сред която хората със запазена работоспособност и мотивация за продължаваща активност нарастват.

Преориентацията от политика, съгласно която възрастните хора се ограничават в достъпа до пазара на труда към насърчаване на икономическата им активност не се оказва толкова елементарна от гледна точка на осъществяването ѝ. Тя поставя нови изисквания както към науката за стареенето, така и към социалната практика. На този етап научноизследователската дейност не

се е произнесла в достатъчна степен относно обхвата на благоприятстващите фактори за продължаваща трудова дейност, а така също и за бариерите, възпрепятстващи възприемането и прилагането на подхода към възрастните като обществен ресурс в развитието. Все още не достигат задълбочени изследвания, свързани с детерминантите относно по-дългото оставане на работа. Потребни са повече икономически разчети, аргументиращи преориентацията в тази насока, вникването във философията на проблема за развитието на едно застаряващо общество с намаляващо население, в каквата реалност все повече навлиза европейският континент, с тенденция да го последват и други региони. Няма достатъчно акумулиран опит в управлението на човешките ресурси по признака възраст, в разработването на механизмите за стимулиране на работоспособността в напредваща възраст. Освен като теоретични хипотези, предполагащи благоприятно отражение на икономическата и социална активност върху начина и качеството на живот на възрастните хора, не достигат наблюдения върху действителни резултати, за да се дадат достатъчно и солидни аргументи и доказателства за тяхната състоятелност. Не е допустимо и дистанцирането от проблема за здравните последици от удължаването на трудовия живот в евентуален негативен план, за възможните здравни рискове. Самият процес на осмисляне на новата социална роля на възрастните в съзнанието и поведението им е достатъчно сложен, за да се разчита на автоматизъм в протичането му. Тук визираниите и други възникващи проблеми предопределят актуалността и значимостта на проблема за възрастните хора като обществен ресурс както в настоящето, така и в дългосрочен план.

ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА И ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ИМ УЧАСТИЕ В РАЗВИТИЕТО КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ В ПОЛИТИКИТЕ НА МЕЖДУНАРОДНО И ЕВРОПЕЙСКО РАВНИЩЕ

Стремежът да се намери противодействие на последиците от остаряването на населението върху развитието на икономическите и социалните системи датира от преди близо четири десетилетия, когато на Световната асамблея на ООН във Виена през 1982 г. за първи път се заговори за стратегии и политики за възрастните хора. Основополагащи международни документи от гледна точка на оползотворяването на капацитета им стават Международният план за действие по политиката за възрастните хора в отговор на застаряването, приет в Мадрид в 2002 г. и Регионалната стратегия за Европа във връзка с изпълнението му. В тях се съдържат стратегически насоки за дейност, извеждат се нови парадигми, свързани със съвременните тенденции в развитието на населението, въвеждат се нови понятия със знаково значение за разкриване на допълнителни резерви за бъдещия икономически и социален напредък. Като ключов проблем се налага постигането на съществена промяна в статуса, позициите и мястото на възрастната генерация в общественото развитие. Уточняват се основните параметри на обществения модел за справяне с предизвикателството стареене на населението.